

3. Tržište rada

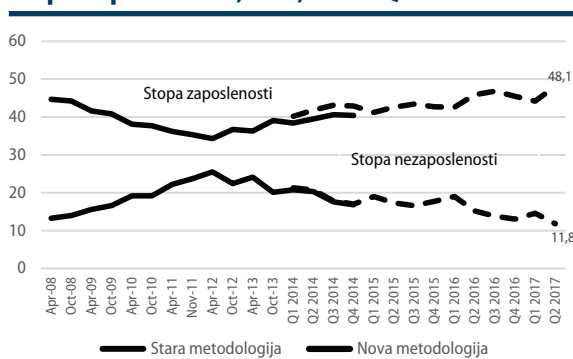
Podaci Ankete o radnoj snazi (ARS) pokazuju kontinuirana poboljšanja na tržištu rada, koja znatno prevazilaze rast privrede i impliciraju visok pad produktivnosti i rast jediničnih troškova rada. Stopa nezaposlenosti je u drugom kvartalu 2017. dostigla najnižu vrednost od 2008. i iznosi 11,8%, dok je stopa zaposlenosti dostigla najvišu vrednost od 48,1%. U Q2 2017. broj nezaposlenih lica prema ARS-u iznosi 384 hiljade, što je u odnosu na 2014. (od kada postoje uporedivi podaci) smanjenje od čak 36,8%. U Q2 2017. ukupna zaposlenost i formalna zaposlenost nastavljaju trend rasta koji je značajno brži od rasta BDP-a. Međugodišnji rast zaposlenosti u Q2 2017. iznosi 4,3%, dok je formalna zaposlenost porasla za impresivnih 5,1%. U H1 (prvom polugodištu) 2017. u odnosu na isti period prethodne godine ukupna zaposlenost je porasla za 3,8%, a formalna zaposlenost za 5,0%. S druge strane, podaci Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) pokazuju umereniji rast formalne zaposlenosti od 2,5% u Q2 međugodišnje, odnosno 2,2% u H1 međugodišnje. Stopa neformalne zaposlenosti iznosi 22,1%. Međugodišnji rast neformalne zaposlenosti je umeren, iznosi 1,8%, odnosno 2,6% u poljoprivredi. U drugom kvartalu 2017. u odnosu na isti period prethodne godine prosečne neto zarade su nominalno bile veće za 4,6%, realno za 0,9%. Prosečne neto zarade u evrima su veće za 5,6% u odnosu na isti kvartal prethodne godine, što je uglavnom posledica jačanja dinara u junu 2017. Kretanje zaposlenosti i realne bruto dodate vrednosti (BDV) impliciraju pad produktivnosti. Pad je nešto manji kada koristimo podatke CROSO u odnosu na ARS. Pad produktivnosti (prema podacima o registrovanoj zaposlenosti) i rast zarada dovode do rasta jediničnih troškova rada od 1,9% i 1,1% (ukupno i bez poljoprivrede, respektivno) u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Brži rast neto zarada u evrima od rasta BDP-a i rast jediničnih troškova rada impliciraju slabljenje konkurentnosti privrede Srbije.

Zaposlenost i nezaposlenost

Stopa nezaposlenosti iznosi 11,8%, stopa zaposlenosti iznosi 48,1% ...

Osnovni indikatori tržišta rada pokazuju značajna poboljšanja u drugom kvartalu 2017. u odnosu na isti kvartal prethodne godine, kao i u odnosu na prethodni kvartal. Stopa aktivnosti iznosi 54,5% i veća je za 0,4 pp u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Stopa nezaposlenosti je dostigla rekordnu nisku vrednost od kada postoji istraživanje ARS i iznosi 11,8%. U odnosu na Q2 2016. niža je za 3,4 pp. Stopa zaposlenosti je dostigla najveću vrednost i iznosi 48,1%, što je za 2,2 pp više u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Grafikon G3-1 prikazuje kretanje stope nezaposlenosti i stope zaposlenosti od 2008. do Q2 2017.

Grafikon G3-1. Kretanje stope nezaposlenosti i stope zaposlenosti, 15+, 2008-Q2 2017.



Napomena: Zbog promene metodologije, podaci za period pre i nakon 2014. godine nisu u potpunosti uporedivi.

Izvor: RZS, ARS

Značajno smanjenje nezaposlenosti i rast zaposlenosti prema podacima Ankete uz skroman rasta BDP-a ...

Prema podacima ARS, broj nezaposlenih lica u drugom kvartalu 2017. iznosi 384 hiljade. To implicira smanjenje od čak 22,5% (111,4 hiljade) u odnosu na isti period prethodne godine. U odnosu na prosek 2014, broj nezaposlenih se smanjio za 224 hiljade, odnosno 36,8%. S druge strane, broj lica koji su prijavljeni na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje krajem juna je iznosio 639 hiljada, što je za 61 hiljadu odnosno za oko 9% manje nego u istom mesecu prethodne godine. Broj zaposlenih u Q2 prema ARS se povećao za 4,3% međugodišnje, što znatno prevazilazi skroman rast BDP-a od 1,2%.

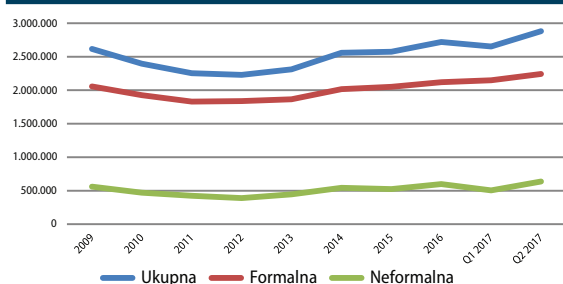
Značajan rast ukupne i formalne zaposlenosti

Neformalna zaposlenost umereno raste

Ukupan broj zaposlenih u Q2 2017. iznosi 2,881 miliona. U odnosu na drugi kvartal 2016. broj zaposlenih je porastao za 4,3% (119,5 hiljada), dok je realna BDV u istom periodu porasla za 1,2%. U H1 2017. u odnosu na isti period

prethodne godine ukupna zaposlenost je porasla za 3,8%. Dok se smanjenje broja nezaposlenih jednim delom može objasniti demografskim faktorima (emigracijom), znatno brži rast broja zaposlenih od rasta BDP u dužem vremenskom periodu, nema objašnjenje ni u demografskim ni ekonomskim faktorima. Štaviše, kada bi rast zaposlenosti bio stvaran, a ne posledica propusta u Statistici, on bi imao krajnje zabrinjavajuće posledice, jer implicira visok pad produktivnosti i rast jediničnih troškova rada, što bi značilo da je međunarodna konkurentnost privrede Srbije značajno opala. Međutim, snažan rast izvoza tokom prethodnih godina, kao i rast realnih zarada na liberalizovanom tržištu rada ukazuju na to da se navedeni pad konkurentnosti nije dogodio, čime se dovodi u pitanje tačnost podataka ARS o zaposlenosti.

Grafikon G3-2. Kretanje ukupne, formalne i neformalne zaposlenosti, 2009-Q2 2017.



Napomena: Zbog promene metodologije, podaci za period pre i nakon 2014. godine nisu u potpunosti uporedivi.
Izvor: RZS, ARS

Prema podacima ARS formalna zaposlenost od drugog kvartala prethodne do drugog kvartala ove godine se povećala za 108 hiljada, dok se neformalna zaposlenost povećala za 11 hiljada. Mereno u procentima, međugodišnji rast formalne i neformalne zaposlenosti u Q2 iznosi 5,1% i 1,8%, respektivno. U H1 2017. u odnosu na isti period prethodne godine formalna zaposlenost je porasla za 5,0%, s druge strane neformalna zaposlenost se smanjila za 0,6%. Stopa neformalne zaposlenosti iznosi 22,1% i neznatno je manja u odnosu na isti kvartal prethodne godine (-0,6 pp).

Tabela prikazuje kretanje zaposlenosti (ARS i CROSO) i BDV ukupno i prema sektorima (poljoprivreda, industrija, građevinarstvo i usluge). Dok je formalna zaposlenost prema Anketi o radnoj snazi porasla međugodišnje za značajnih 5,1%, registrovana zaposlenost prema CROSO je porasla za 2,5%. Tokom 2016. i u prva dva kvartala 2017. vidimo da rast formalne zaposlenosti je uvek veći prema ARS u odnosu na registrovanu zaposlenost prema CROSO. Sa obzirom da ova dva istraživanja mere istu pojavu, primenom različitih metodologija, očekuje se da odstupanje između njih bude slučajno, ali je ono tokom poslednjih godinu i po dana sistematsko – zaposlenost prema ARS uvek raste brže nego prema CROSO. Takođe, možemo primetiti da je rast ukupne zaposlenosti prema ARS značajno veći od rasta BDV-a u poslednjih godinu dana. Zaposlenost u industriji i uslugama je takođe značajno veći od rasta njihovog BDV-a.

Tabela 3-1. Kretanje broja zaposlenih i realne BDV prema sektorima delatnosti, Q1 2016-Q2 2017, međugodišnja promena, %

	2016				2017	
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2
Zaposlenost ukupno CROSO	-0,3	1,2	1,3	2,1	2,3	2,5
Formalna zaposlenost ARS	1,9	2,7	3,8	5,2	4,9	5,1
Zaposlenost ukupno ARS	2,7	6,7	7,2	5,8	3,2	4,3
BDV ukupno	4,4	2,2	3,3	2,7	1,0	1,2
Zaposlenost poljoprivreda	-3,7	6,0	6,1	-3,4	-8,0	-1,6
BDV poljoprivreda	7,7	4,6	11,8	8,1	-2,2	-10,0
Zaposlenost industrija	4,2	7,8	7,9	7,6	9,3	8,4
BDV industrija	6,9	0,3	2,7	2,3	1,3	2,8
Zaposlenost građevinarstvo	4,7	6,8	8,2	9,1	5,7	4,6
BDV građevinarstvo	12,9	7,8	8,6	-0,6	-5,1	-2,8
Zaposlenost usluge	4,7	6,8	8,2	9,1	5,7	4,6
BDV usluge	2,6	2,1	1,7	2,4	1,6	2,3

Napomena: Izvor za zaposlenost je ARS, osim za ukupnu zaposlenost koja je navedena i prema ARS i prema CROSO.
Izvor: RZS, ARS, CROSO i SNR.

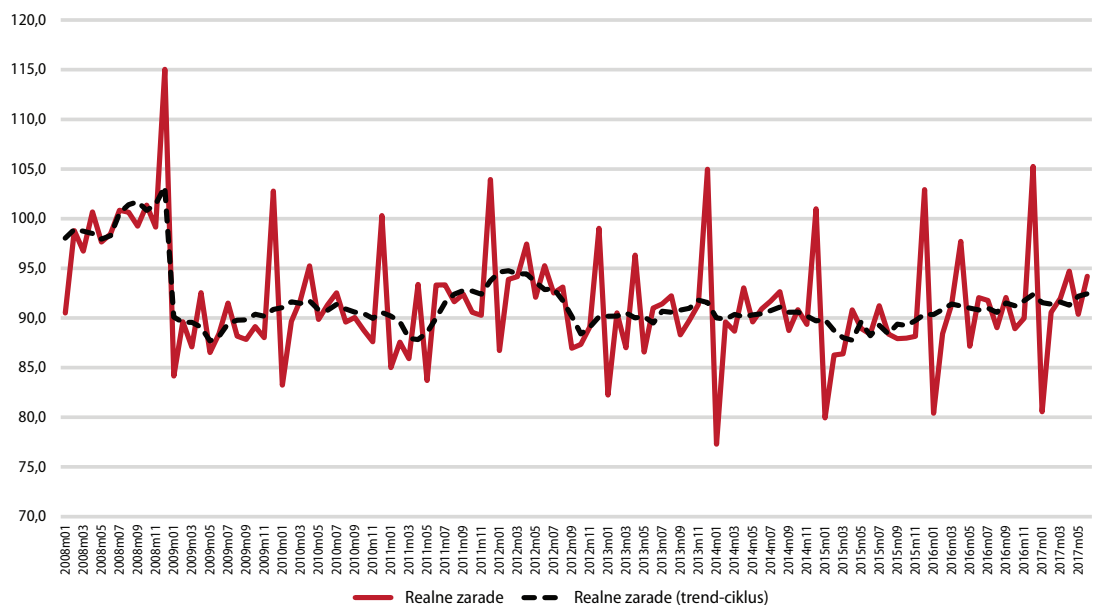
Industrija, građevinarstvo i usluge su ostvarile veći rast zaposlenosti od rasta realne BDV. Zaposlenost u poljoprivredi opada, ali manje u odnosu na realnu BDV. Manji pad zaposlenosti u poljoprivredi od pada BDV u skladu je i sa onim što se događa u drugim zemljama. Naime, kada aktivnost ili BDP u nekoj delatnosti opadaju, zaposlenost takođe opada ali sa zakašnjenjem i po nešto manjoj stopi. Međutim, problem je što tokom prethodnih godina, u periodima rasta proizvodnje u poljoprivredi, zaposlenost je rasla još brže – što je suprotno onome što se događa u drugim zemljama.

Zarade

Zarade su nominalno veće za 4,6%, realno su veće za 0,9% u Q2 2017. u odnosu na isti period prethodne godine

Prosečne nominalne neto zarade su iznosile 48.670 RSD u Q2 2017. U odnosu na isti period prethodne godine, prosečne neto zarade su u Q2 2017. bile nominalno veće za 4,6%, dok je realni rast iznosio 0,9%. U prvoj polovini 2017. rast je nominalno iznosio 4,4%, odnosno realno 1%, u odnosu na prvu polovinu 2016. Na Grafikonu G3-3 prikazano je kretanje realnih neto zarada, kao i trend-ciklus od 2008. Iako mesečni podaci imaju izrazite sezonske oscilacije, trend kretanja je u skladu sa ekonomskom aktivnosti, tj. realne zarade stagniraju u poslednjih nekoliko godina.

Grafikon G3-3. Indeks prosečnih realnih neto zarada (2008=100)



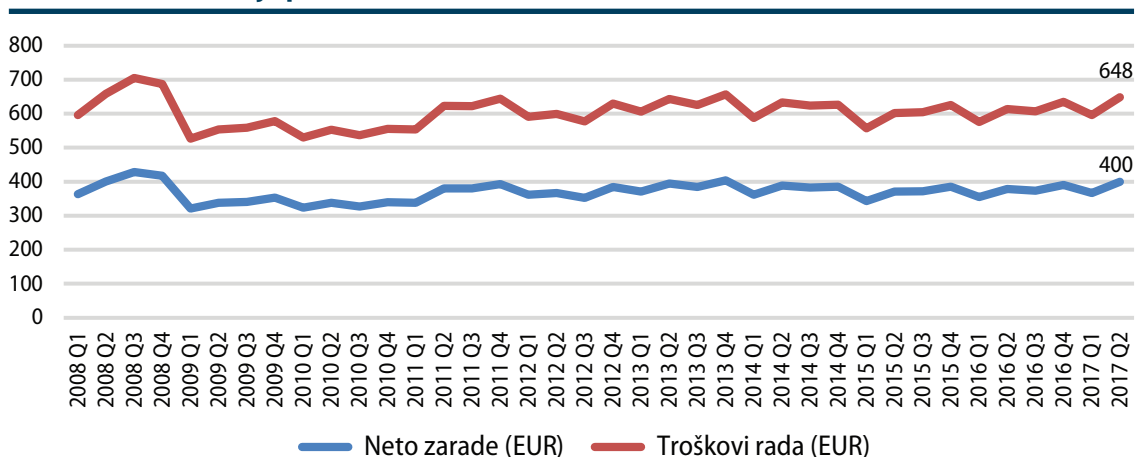
Izvor: Proračuna autora na podacima RZS-a

Neto zarade i troškovi rada u EUR su veći za 6% međugodišnje

Sa stanovišta međunarodne konkurentnosti, važno je kretanje zarada u evrima, (Grafikon G3-4). Prosečne neto zarade iznose 400 EUR, dok su troškovi poslodavca 648 EUR u Q2 2017. U odnosu na isti period prethodne godine zabeležen je značajan rast zarada u evrima od skoro 6%. To je uglavnom posledica jačanja dinara u odnosu na evro¹ u junu 2017. Rast zarada i troškova poslodavca u evrima u H1 2017. u odnosu na isti period 2016. iznosi 4,5% i 4,6%, respektivno. Dok izražavamo rezerve prema podacima o visokom padu produktivnosti, zbog sumnjivih podataka o zaposlenosti, ocenjujemo da je pogoršanje konkurentnosti usled rasta zarada u evrima realno. Ukoliko bi se rast realne vrednosti dinara održao i produbio on bi negativno uticao na konkurentnost privrede Srbije, najpre kroz povećanje spoljnog deficita, a potom i kroz sporiji rast BDP-a i zaposlenosti. Visok rast uvoza, i pogoršanje deficita tekućeg platnog bilansa u prvoj polovini ove godine mogao bi da predstavlja signal pogoršanja cenovne konkurentnosti privrede Srbije.

¹ Znatno brži rast zarada u evrima u odnosu na rast zarada iskazanih u dinarima u stalnim cenama ukazuje da zarade u evreime rastu uglavnom usled jačanje dinara u odnosu na evro. Rast zarada u USD je još veći, zbog jačanja dinara u odnosu na USD, što može negativno da utiče na izvoz koji se naplaćuje u USD (Rusija, arapske zemlje, SAD i dr.).

Grafikon G3-4. Kretanje prosečnih neto zarada i troškova rada u EUR, 2008-Q2 2017.



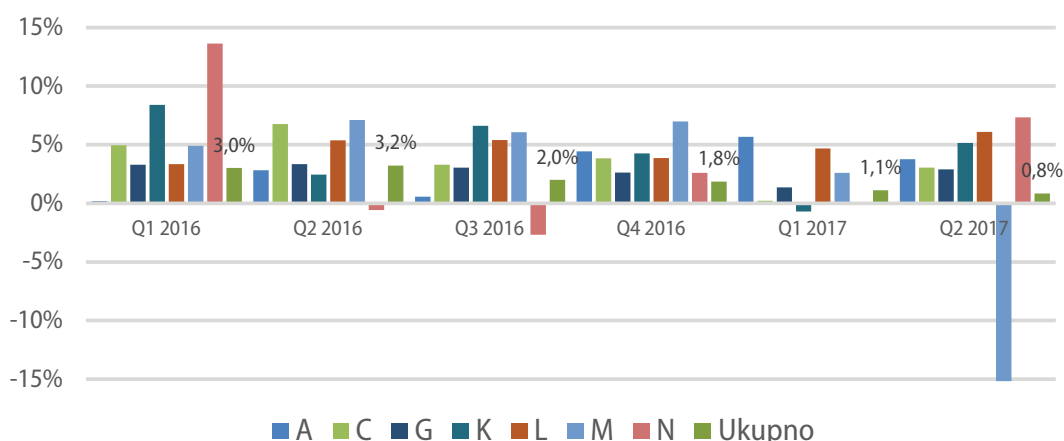
Izvor: Proračuna autora na podacima NBS-a

Najveći međugodišnji rast desezoniranih realnih neto zarada je ostvaren u delatnosti administrativne i pomoćne uslužne delatnosti, kao i delatnost poslovanja nekretninama

Obrazovanje i zdravstvo beleže skroman rast zarada, dok državna uprava beleži međugodišnji pad zarada

Desezonirane realne prosečne neto zarade su 0,8% veće u Q2 2017. u odnosu na isti period prethodne godine. Na Grafikonu G3-5 prikazano je kretanje desezoniranih realnih neto zarada prema odabranim sektorima delatnosti. Desezonirane realne neto zarade su ostvarile najveći rast u administrativnim i pomoćnim uslužnim delatnostima (7,3% međugodišnje). Značajan rast je takođe ostvarila delatnost poslovanja nekretninama, od 6,1%, što je značajno više od rasta BDV-a koji je u istom periodu iznosila skromnih 0,1%. U poslednjih nekoliko kvartala zabeležen je izrazit nesklad u kretanju zarada u sektoru poslovanja nekretninama i u kretanju BDV-a u tom sektoru. Prerađivačka industrija je ostvarila rast zarada od 3%, što je u skladu sa kretanjem bruto dodate vrednosti u rudarstvu, prerađivačkoj industriji i ostaloj industriji (2,8%), ali i sa kretanjem proizvodnje u prerađivačkoj industriji. U junu 2017. u odnosu na isti mesec prethodne godine, proizvodnja u prerađivačkoj industriji je porasla za 6%, dok je u prvoj polovini 2017. u odnosu na prvu polovinu 2016. porasla za 6,3%. Rast proizvodnje u prerađivačkoj industriji je značajno veći od rasta realnih neto zarada. Ekstremni pad su ostvarile stručne, naučne i tehničke delatnosti, 15,2% međugodišnje. Obrazovanje i zdravstvo beleže skroman rast zarada (0,8% i 0,9%), dok državna uprava, odbrana i obavezno socijalno osiguranje su ostvarili pad zarada od 2,1%.

Grafikon G3-5. Kretanje desezoniranih realnih prosečnih neto zarada, Q1 2016-Q2 2017, međugodišnja promena, %



Izvor: Proračun autora na podacima RZS-a

Legenda: A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; C - Prerađivačka industrija; G - Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravka motornih vozila i motocikala; K - Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja L - Poslovanje nekretninama M - Stručne, naučne i tehničke delatnosti N - Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti

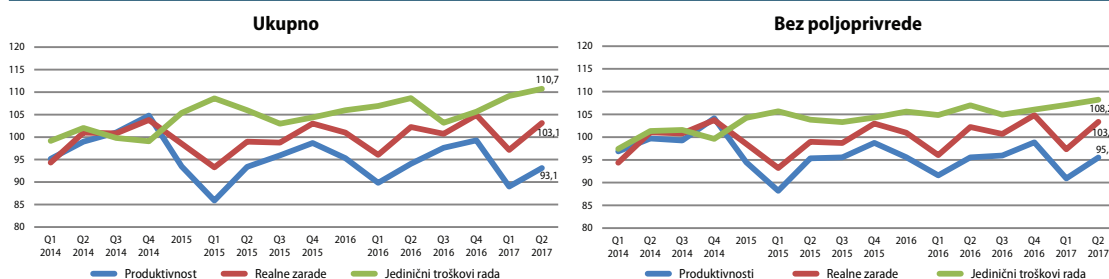
Produktivnost

Produktivnost opada, dok jedinični troškovi rada rastu

Pad produktivnosti i rast jediničnih troškova rada je značajno veći ukoliko se koriste podaci ARS u odnosu na CROSO

Grafikon G3-6 prikazuje kretanje produktivnosti, realnih zarada i jediničnih troškova rada, ukupno (levi grafikon) i kada se isključi poljoprivreda (desni grafikon). Međugodišnji rast zaposlenosti prema ARS-u u Q2 od 4,3% uz rast BDV-a od 1,5% implicira pad produktivnosti od 2,7%. Ukoliko koristimo podatke CROSO umesto ARS, usled manjeg rasta zaposlenosti prema CROSO, pad produktivnosti je manji i iznosi 1%. Prema podacima CROSO produktivnost u nepoljoprivrednim delatnostima je ostala nepromenjena, dok je prema podacima ARS produktivnost u nepoljoprivrednim delatnostima smanjena za 3%. To dalje dovodi do rasta ukupnih jediničnih troškova rada za 1,9%, odnosno bez poljoprivrede za 4,2% prema podacima CROSO.

Grafikon G3-6. Produktivnosti rada i jedinični troškovi rada, indeksi (2014=100), 2014-Q1 2017.



Izvor: Proračun autora na podacima RZS-a.

Napomena: Korišćeni su CROSO podaci o broju zaposlenih.

U odnosu na baznu 2014. produktivnost je opala za 6,9%, dok su jedinični troškovi rada porasli za 10,7%.

Na Grafikonu G3-6 su prikazani bazni indeksi produktivnosti i jediničnih troškova rada u odnosu na prosek 2014, pri čemu su korišćeni podaci o registrovanoj zaposlenosti iz CROSO. U odnosu na prosek 2014, produktivnost je u Q2 u ukupnoj privredi opala za 6,9% (u H1 2017. u odnosu na isti period 2014. -6,2%), dok pad u nepoljoprivrednim delatnostima iznosi 4,5% (u H1 2017. u odnosu na isti period 2014. -5,2%). U istom periodu dinarski jedinični troškovi rada su u ukupnoj privredi porasli za 10,7% dok su u nepoljoprivrednim delatnostima veći za 8,2%.

Prilog 1 Osnovni indikatori tržišta rada prema ARS i CROSO, 2014-Q2 2017.

	2014					2015					2016				2017		
	prosek	Q1	Q2	Q3	Q4	prosek	Q1	Q2	Q3	Q4	prosek	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2
Stopa aktivnosti (%)	51,9	51,0	52,6	52,5	51,6	51,6	50,8	51,5	52,0	51,9	53,3	52,6	54,1	54,3	52,3	51,8	54,5
Stopa zaposlenosti (%)	42,0	40,2	41,8	43,1	42,9	42,5	41,2	42,6	43,4	42,7	45,2	42,6	45,9	46,8	45,5	44,2	48,1
Stopa nezaposlenosti (%)	19,2	21,3	20,7	17,9	17,0	17,7	19,0	17,3	16,6	17,7	15,3	19,0	15,2	13,8	13,0	14,6	11,8
Stopa neformalne zaposlenosti (%)		19,7	20,4	22,8	21,8	20,4	19,7	19,7	21,5	20,4	22,5	20,3	22,7	24,1	20,9	19,0	22,1
Broj zaposlenih u 000, (ARS)	2.559	2.454	2.548	2.627	2.609	2.574	2.504	2.588	2.624	2.581	2.719	2.571	2.762	2.814	2.731	2.652	2.881
Indeks zaposlenosti (2014=100), (ARS)		95,9	99,6	102,6	101,9	100,6	97,8	101,1	102,5	100,8	106,3	100,4	107,9	109,9	106,7	103,6	112,6
Broj formalno zaposlenih u 000, (ARS)	2.017	1.969	2.030	2.028	2.041	2.050	2.011	2.078	2.059	2.054	2.137	2.049	2.135	2.137	2.161	2.148	2.243
Indeks formalno zaposlenih (2014=100), (ARS)		97,6	100,6	100,5	101,2	101,7	99,7	103,0	102,1	101,8	105,9	101,6	105,9	105,9	107,1	106,5	111
Broj zaposlenih u 000, (CROSO)	1.845	1.836	1.845	1.850	1.851	1.989	1.983	1.985	1.998	1.989	2.008	1.978	2.008	2.023	2.030	2.024	2.059
Indeks zaposlenosti (2014=100), (CROSO)		99,5	100,0	100,3	100,3	107,8	107,5	107,5	108,2	107,7	108,8	107,2	108,8	109,6	110,0	109,7	111,5

Napomena: Registrovana zaposlenost u 2017. ne obuhvata podatak za jun, jer nije raspoloživ.

Izvor: RZS

Prilog 2 Realne neto zarade i produktivnost rada, 2014-Q2 2017.

	2014					2015					2016				2017	
	Q1	Q2	Q3	Q4	prosek	Q1	Q2	Q3	Q4	prosek	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2
Prosečne realne neto zarade, indeks (2014=100)	94,3	101,0	100,8	103,8	98,5	93,3	99,0	98,8	103,0	101,0	96,1	102,2	100,7	104,9	97,2	103,1
Prosečne neto zarade ukupno (€)	361	389	383	386	368	343	371	372	386	374	355	378	373	391	367	399
Prosečne neto zarade industrija (€)	359	382	378	378	374	351	376	379	389	385	369	391	382	399	376	417
Troškovi poslodavca ukupno (€)	588	633	623	626	597	557	601	603	626	608	576	613	607	635	596	648
Troškovi poslodavca industrija (€)	582	622	617	615	607	570	611	617	632	627	599	635	623	649	611	677
Produktivnost (bez poljoprivrede) (2014=100)	96,9	99,7	99,3	104,2	94,5	88,2	95,3	95,6	98,7	95,6	91,6	95,5	96,0	98,7	90,9	95,5
Produktivnost ukupno (2014=100)	95,2	99,0	101,0	104,8	93,5	85,9	93,4	95,9	98,7	95,3	89,8	94,1	97,6	99,2	89,0	93,1

Napomena: Industrija obuhvata delatnosti B, C i D, ponderisani prosek zarada. Kurs dinara prema evru, prosek perioda (NBS). Produktivnost rada je računata na osnovu podataka o registrovanoj zaposlenosti.

Izvor: RZS i NBS